

Kleefse culturele kruistocht (II)

DE LANGE WEG NAAR EERHERSTEL

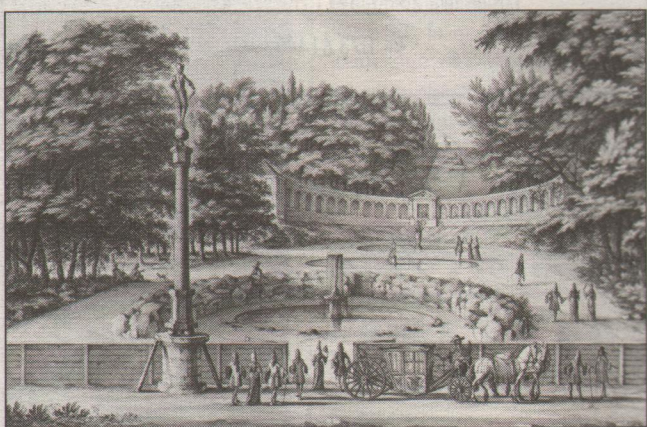
Marmeren beeld van Pallas Athene door Artus Quellinus de Oude, 1660.

In het kortgeleden geopende Museum Kurhaus in Kleef staat op een strategische plaats, tegen de achtergrond van de beboste helling van de Springenberg en belicht via een venster erboven, een marmeren beeld van Pallas Athene, de godin van de wijsheid, wetenschap en kunsten. Zij symboliseert op deze plaats de Kleefse traditie van verzamelen en tentoonstellen die in de zeventiende eeuw een aanvang nam en toont de verbondenheid van het museum met de rijke historie van het gebouw en van de plek waarop het staat.

De tuin der kunsten

Het beeld van Pallas Athene maakte oorspronkelijk deel uit van de beroemde baroktuinen die tussen 1650 en 1665 werden aangelegd door de Kleefse stadhouder Johan Maurits van Nassau-Siegen (1604-1679). Deze vorst had een grote belangstelling voor architectuur, kunsten en wetenschappen en was daarnaast een hartstochtelijk verzamelaar. In 1636 benoemd tot gouverneur van Nederlands Brazilië, was hij betrokken met in zijn gevolg wetenschappers en kunste-

stadhouder in Kleef. Behalve kunstminnaar was hij ook een vredelievend vorst, die de dertig jaar van zijn bewind besteedde aan het herbouwen van Kleef na de verwoestingen van de Tachtigjarige Oorlog. De aanleg van de tuin was daar een onderdeel van. Zijn verzameling wapens werd verwerkt in curieuze trofeeënzuilen die op verschillende plaatsen in het park niet alleen werden opgericht als symbolen van vrede, maar ook van waakzaamheid. Zo was er een kanonsloop bekroond met een

Jan van Call, het Amfiteater op de Springenberg in Kleef, gouache, ca. 1680 (Amsterdam, Rijksprentenkabinet).

naars die deze kolonie documenteerden en in beeld brachten. Bij zijn terugkeer in Holland bracht Johan Maurits een grote hoeveelheid Braziliaanse kostbaarheden, curiosa en etnografica mee. Zijn verzameling vulde hij in de loop der jaren aan met natuurobjecten (o.a. mineralen en schelpen), antieke vazen, Romeinse reliëfs en andere regionale oudheden, wetenschappelijke instrumenten en wapens. In 1647 werd hij benoemd tot

geharnaste Cupido te vinden en een zetel van kanonsloperen en kogels. Beroemd was destijds al een dertig voet hoge zuil met daarbovenop een harnas, de 'IJzeren Man' genoemd. Een dergelijk hergebruik van wapens was een nieuwigheid in Europa. Op de helling van de Springenberg, dichtbij de plaats waar nu het Museum Kurhaus ligt, bevond zich als hoogtepunt van deze tuinaanleg de 'tuin der kunsten'. De Nederlandse

barokarchitect Jacob van Campen ontwierp daar een terrastuin in de vorm van een amfiteater met bekkens, fonteinen en kanalen, waarin, naar voorbeeld van de antieken, bewust een symbiose tot stand werd gebracht tussen natuur en kunst. Dit gold in het bijzonder voor de uit bassins, rotswerk, antieke reliëfs en jachttrofeeën samengestelde 'Fontana Miranda'. De tuin werd gedomineerd door een halfcirkelvormige houten galerij, van waaruit men over drie fonteinen naar het noorden uitkeek tot aan de Eltenberg. Het middelpunt van dit amfiteater vormde een fontein bekroond met het beeld van Pallas Athene, gemaakt door de beeldhouwer Artus Quellinus de Oude. De stad Amsterdam schonk dit beeld in 1660 aan Johan Maurits, als hommage aan de kunstliefde en het goede bestuur van deze stadhouder.

Al in de zeventiende eeuw was de tuin in Kleef opengesteld voor het publiek en trok duizenden bezoekers.

De Kleefse badcultuurt in de negentiende eeuw

De vondst van een mineraalhoudende bron op de Springenberg, halverwege de achttiende eeuw, bracht op de plek van het amfiteater in de 'Tiergarten' een geanimeerd badleven op gang. De galerij van Jacob van Campen was inmiddels vervangen door een achthoekige koepelzaal met zuilgalerijen die bij slecht weer dienden als wandelgang voor de badgasten. De tuinen van Johan Maurits waren, hoewel niet meer in hun oorspronkelijke vorm, nog steeds beroemd en vormden een inspirerende omgeving voor de verwerende kuurgasten. Daar kwam een abrupt einde aan toen in 1794 Franse revolutionaire troepen grote verwoestingen in de tuin aanrichtten. Pallas Athene bleef als enige redelijk ongeschonden. Zij miste slechts een arm. Het succes van Bad Cleve zette zich echter voort en in 1845 werd

er een kurhaus gebouwd, het Friedrich-Wilhelmsbad, dat lange tijd het centrum was van het Kleefse culturele leven. Een aansluitende wandelhal en het Badhotel (1872-1873) volgden. De Eerste Wereldoorlog betekende echter het eind van Bad Cleve. Gebouwen en nabijgelegen tuin raakten in verval. Pas in de jaren zeventig bracht de nog prille belangstelling voor historische tuinen met zich mee dat er een begin gemaakt werd met de restauratie van deze beroemde baroktuinen. Pallas Athene werd vervangen door een replica. Rond 1985 werd door Guido de Werd, toen directeur van het Städtisches Museum Haus Koekkoek in Kleef, thans het Museum B.C. Koekkoek-Haus, het plan opgevat om het vervallen kurhauscomplex te restaureren en als museum in gebruik te nemen.

Het Museum Kurhaus in Kleef

Het is te danken aan de inzet en visie van Guido de Werd, directeur van het nieuwe Museum Kurhaus, dat dit museum er ook is gekomen. Deze kunstzinnige en geleerde duizendpoot, nu ook nog verbonden als artistiek directeur aan het Museum B.C. Koekkoek-Haus, heeft van meet af aan het proces van ontwerpen en verbouwen van het nieuwe museum gestuurd en bewaakt, inspiratie puttend uit, wat hij noemt, de 'rijke geïmpregnerdheid' van de plek waar het museum staat. Het

beeld van Pallas Athene is daar het bewijs van, maar ook de lijfspreuk van Johan Maurits, 'Qua patet orbis' (Zo wijd de wereld strekt) die in het museum terug te vinden is. In samenwerking met typograaf Walter Nikkels en architect Heinz Wrede is er uiteindelijk een prachtig museum tot stand gekomen. De eis om de historische gevels en het complex als geheel te behouden, die door sommigen wellicht als een last zou worden gezien, wisten Nikkels en Wrede als een voordeel te gebruiken. De drie verschillende gebouwen, met hun van oorsprong zo verschillende functies van hotel, langgerekte wandelgang en kurhaus, leverden verschillende typen ruimten op, waardoor er van eentonigheid in het museum nergens sprake is. Het hotel werd ingrijpend verbouwd door het verplaatsen van de achtergevel, hetgeen grote ruimten opleverde en, via hoge ramen, de mogelijkheid gaf tot een royale lichtinval en een wisselwerking met de omringende natuur.

Wie door het museum loopt kan niet anders dan getroffen worden door de geraffineerde

Guido de Werd, directeur Museum Kurhaus Kleef, artistiek directeur Museum B.C. Koekkoek-Haus Kleve.

eenvoud, goede verhoudingen, detaillering en materialen, in harmonie met de collectie moderne kunst die er wordt getoond. Verrassend zijn bij de ingang van het museum de oude plafondschilderingen, nog een overblijfsel van het Badhotel. Door de bijpassende pastelleuren van de wanden wordt de bezoeker al direct bij binnenkomst geconfronteerd met de historie van dit museumgebouw.

Volledig op zijn plaats in dit museum is het intieme werk

Beuys. Samen met deze leerling werkte hij in de jaren vijftig aan de nieuwe bronzen deuren voor de dom van Keulen. In een aantal tentoongestelde vroege sculpturen van Beuys kan men, in mystiek en uitdrukkingvolle eenvoud van vorm, verwantschap zien met het werk van zijn leraar.

Het meest authentieke en historisch waardevolle deel van het complex is het oude kurhausgebouw, lange tijd het centrum van het culturele leven in Kleef. De middenzaal, van waaruit men vroeger toegang had tot een balkon met uitzicht op het amfiteater, ademt, met zijn krakende parketvloer en oude muurschilderingen rond hoge spiegels, de atmosfeer van weleer. Hier zal in de toekomst de opstelling gewijd worden aan het badleven rond het 'Eau de Cleve' en aan de grote vorst/verzamelaar Johan Maurits aan wie dit museum is opgedragen.

Constance Moes
Frank Buunk

Verzameling Ewald Mataré, Museum Kurhaus Kleve.

van de Rijnlandse beeldhouwer Ewald Mataré, wiens omvangrijke nalatenschap een substantieel onderdeel vormt van de vaste collectie. Zijn sculpturen, waarin hij, uitgaande van de vorm van mens en dier, de grenzen aftaste van vorm en materiaal, komen in de blanke ruimten geheel tot hun recht. Mataré was onder meer leermeester van Joseph

MUSEUM KURHAUS KLEVE, Tiergartenstrasse 41, D-47533 Kleve, Telefoon: 0049 2821 75010 Voor informatie over de tuinen en geschiedenis van het Museum Kurhaus: tent.cat. Kleve, Städtisches Museum Haus Koekkoek, Soweit der Erdkreis reicht. Johann Moritz von Nassau-Siegen (1604-1679), sept./nov. 1979; Wilhelm A. Diedenhofen, Klevische Gartenlust. Gartenkunst und Badebauten in Kleve, Kleve 1994; Aanzicht/Uitzicht. Het Museum Kurhaus Kleef, red. Walter Nikkels en Guido de Werd, Kleve 1997.

OUDE RUSSISCHE IKONEN

**Verkoop-
tentoonstelling**
Oude Russische Ikonen

in Hotel Golden Tulip te
Oosterhout

12 TOT EN MET 21
DECEMBER

Drs Ingrid Zoetmulder
expert en
beëdigd taxateur

tel 015-2142097 - tijdens tentoonstelling: 0651236268